Kyrkefjäll – Krossekärr - Tubberöd – Tubberödsstrand – Skärhamn under Tubberöd – Skärhamn under Nötsäter – Skärhamn.

Förord

Jag har försökt göra en sammanställning av uppgifter om Skärhamn med anledning av att namnet numera är 300 år. Efter hand som tiden gått så har namnet i de skriftliga källorna förflyttats tillbaka i tiden så att den äldsta uppgiften om namnet i skrift nu är från 1724. I dagligt tal har namnet troligen varit i bruk ännu tidigare. Förutsättningarna för namnbildningen fanns långt tidigare i och med att Skäret fanns med mycket bra möjligheter att där innanför förtöja båtar i lä för vindar från väst.

Innehållet i det jag skrivit gör inte anspråk på att vara helt sanningsenligt eller vetenskapligt bevisat. En del är logiska slutsatser som jag och andra gjort med ledning av de skriftliga källor som finns. Man skall därför inte bli förvånad om någon, i något avseende, har andra uppgifter om innehållet eller delar av det. Det kan ändå vara början till något som med hjälp av lokal historiker, hembygdsforskare, släktforskare och andra intresserade kan rättas och kompletteras.

Såvitt jag kan bedöma är det äldsta synliga spåret i Skärhamn som påverkats av mänsklig hand det gamla stenröset från bronsåldern som finns på Hamneberget vid vattentornet. Därifrån till de skriftliga källorna som nämns här nedan är det många år som vi inte vet så mycket om. Jag är tacksam om den som vet mer om Skärhamn, än det jag skrivit i denna artikel, hör av sig så att kompletteringar och rättelser kan göras.

Kalamata våren 2026

Ingemar Gollungberg

Skärhamn

När man skriver om Skärhamns äldre historia så kommer man snart in på gården Tubberöd. Platsen där Skärhamn blev till var nämligen en bit av Tubberöds utmarker mot havet.

Gårdsnamn som slutar på röd har sitt ursprung i att någon röjt marken där någon gång. I Tubberöds fall skall denne någon troligen stå för Tubbe. Enligt Tore Vigerust[1] var Tubberöds marker till slutet av 1400-talet en del av Krossekärrs gård i Stenkyrka socken. Krossekärr var då en av de större gårdarna med 2,5 mantal och skall då ha legat under Simon Dyresson i Kyrkefjäll. En av hans döttrar, Margareta, var gift med Torbjörn Anundsson och det skall ha varit denne Torbjörn som röjt den biten

[1]. Välrenomerad norsk historiker och genealog.

av Krossekärrs utmarker som fick namnet Tubberöd efter röjningen. Avstyckningen från Krossekärr gjordes i slutet av 1400-talet eller i början av 1500-talet. När det gäller Vigerusts uppgift om att Dyresson ägt Krossekärr, baseras detta på att Dyresson undertecknade en dom där på Krossekärrs gård. Enligt Vigerust var detta ett dåtida sätt att markera att man ägde gården utan att man bebodde den[2]. Det är dock inte nämnt vilken dom det gällde eller när domen undertecknades. Vid den tiden var varken Siröd eller Utäng avstyckade utan ingick i Krossekärs 2,5 mantal. Karl August Tiselius som 1927 skrev om Bohusläns märkligare gårdar nämner inget om att Krossekärr skulle ha legat under Simon Dyresson i Kyrkefjäll. Däremot nämner han att Torbjörn Anundsson och Margareta Simonsdatter skulle ha sålt del av Kyrkefjäll år 1425[3] samt att Torbjörn Anundsson förekommer vid en förlikning nämnd år 1420[4].

Det finns uppgifter om att Simon Dyresson i Kyrkefjäll skulle ha köpt Kyrkefjäll 1377. Fadern skulle vara Dyre Jörund Halvardsson enligt en del forskare. Dyresson Köpte Kyrkofjäll 22 februari 1377 enligt Tjörns släktforskare, Kyrkofjäll av Anders Ryberg. I Gunnar Erikssons bok från 1977 skriver han om Kyrkefjäll på sidan 41 att sex män den 24 februari 1377 intygade att Simon Dyresson fått 6 öresbol i Kyrkefjäll som betalning. Detta tillerkändes honom även på tinget för hans talan mot en Orm Torsteinsson.

Bland Simon Dyressons barn finns en Jörund Simonsson som kan ha fått namnet Jörund efter farfar Dyre Jörund Halvardsson i Utäng. Eriksson nämner dock inget om detta. Efternamnet Simonsson bör vara efter pappan Simon Dyresson. I My Heritage finns Dyre Jörund Halvardsson nämnd många gånger. Eriksson nämner även på sidan 41 att Jörund Halvardsson skulle ha ägt 12 öresbol i Kyrkefjäll enligt två vittnen som svurit på bok. Sambandet mellan Kyrkefjäll och Jörund Halvardsson finns alltså men om detta är tillräckligt för att han skall vara Simon Dyressons far verkar tills vidare vara osäkert.

Med hänsyn till ovannämnda omnämnanden av Torbjörn Anundsson så kan troligen namnet Tubberöd tidsbestämmas till ungefär samma tidpunkt som Tubberöd blev avstyckad från Krossekärr. Noteringen om år 1528 i nästa stycke kan därför vara bland de första noteringarna som nämner Tubberöd vid namn och Gunner paa Thobberud kan vara den som fick Tubberöd vid avstyckningen från Krossekärr.

Man finner Tubberöd nämnt 1528 i ”Norske Regnskaber og Jordeböger fra det 16de Aarhundrede”[5] som omfattar tiden 1520 – 1570 (sidan 213). Där står det ”Gunner paa Thobberud szt xxiiij ß”. Skattebeloppet, utskrivet till 24 skilling, tillföll den Norska kronan. Bohuslän tillhörde då Norge som var i union med Danmark fram till 1536. Detta var resten av Kalmarunionen efter att Sverige under ledning av Gustav Vasa gått ur unionen 1523. Därefter kom det att dröja till 1658 innan Bohuslän blev svenskt. De nämnda jordeböckerna finns i Norge men de ännu äldre handlingarna finns i Danmark så i den mån man vill söka i jordeböcker före 1520 för att hitta ägare till Tubberöd eller

---

[2]. Uppgiften förmedlad av Jörgen Olofsson Tjörns släktforskare.

[3]. Tiselius, Bohusläns märkligare gårdar sidan 108.

[4]. Tiselius, Bohusläns märkligare gårdar sidan 230.

[5]. Det Norske historiske Kildeskriftfond tryckt av J. Chr. Gundersens Bogtrykkeri i Christiania år 1906 (Wikipedia) och Tjörns Släktforskares hemsida, beskattning.

Krossekärr så måste man bege sig till Danmark eller hitta danska källor. Tubberöd var ett helt skattehemman av ålder[6]. 1542 var en Simon registrerad för Tubberöd i Jordeboken för Viken, Tjörn[7]. Gunder är tillbaka 1568 och sedan följer Esbjörn Gundersen mellan 1574 och 1585. Därefter skall Esbjörns bror Reer ha skattat för Tubberöd fram till 1601 då han flyttar till Krossekärr. Efter Reers flytt skattar Esbjörn återigen för Tubberöd fram till sin död [8]. Man finner Reer i skattelängden för Krossekärr från 1602[9]. Med tanke på att Esbjörn hade efternamnet Gundersen och att Reer var hans bror så är dessa två troligen söner till den Gunner paa Thobberud som är nämnd 1528. Eftersom Reer flyttade till Krossekärr och lät Esbjörn ta över i Tubberöd så tänker jag att Reer då flyttade till det ställe i Krossekärr som fadern troligen haft där innan han 1528 nämns som innehavare av Tubberöd. Jag är medveten om att det kan vara skillnad på Gunner och Gunder och att det kan vara två olika personer men det kan även vara så att det är samma person som skrivits med olika stavning vid olika tillfällen. Det verkar i alla fall som det tidsmässigt kan vara så.

På Tjörns Släktforskares hemsida finns för Klövedal, Stenkyrka och Valla församlingar uppställningar över gårdsinnehavare för åren 1602 – 1635 anordnade församlingsvis med tabeller över periodens aktuella skattebetalare[10]. Som gårdsinnehavare för Tubberöd är Reer nämnd år 1602 för betalning av skatten[11]. Detta är sannolikt den Reer Gundersen som är nämnd i föregående stycke som skulle ha skattat för Tubberöd till 1601 då han flyttade till Krossekärr. Därefter finns Esbjörn Gundersen i nästkommande längd som omfattar tiden från 1611 till 1622 för att i längden för 1625 vara utbytt mot Erik. I Skårs gårdsarkiv fanns ett skifte efter Esbjörn Gundersen i Tubberöd som förrättades den 28 september 1621[12]. 6 öresbol Tubberöd lades ut i pant till Rasmus Simonsson i Tubberöd eftersom det efterlämnade lösöret inte räckte för att täcka skulderna i boet på 64 daler. Uppgiften skall enligt Jörgen Olofsson hos Tjörns Släktforskare komma från Johan Anders Nordströms anteckningar om Tubberöd. Rasmus var troligen son till den Simon som finns angiven i jordeboken för Tubberöd 1542[13]. Det bör vara denna pant som Tore Torkilsson och han son Helge Toresson inlöste den 13 mars 1663. Helges hustru Karin var barnbarn till Gunder Reersson genom dennes dotter Rangela Gunnarsdotter som då måste ha varit bror till Esbjörn Gundersen. Jag har tidigare gått igenom Nordströms anteckningar om släkten Brems i Toftenäs. De är förvarade på Landsarkivets depå vid Polstjärnegatan i Göteborg. Hans anteckningar om Tubberöd finns sannolikt där på samma ställe och i samma låda med alla hans övriga handlingar. Det vore bra om någon vill ta sig dit och se om

---

[6]. Ortnamnen i Gbg och Bohus län, del VII Ortnamnen i Tjörns härad av Verner Ekenvall 1992 sidan 88.

[7]. Tjörns Släktforskares hemsida, beskattning.

[8]. Uppgift från Jörgen Olofsson Tjörns släktforskare.

[9]. Tjörns Släktforskares hemsida, Källor/beskattning.

[10]. Sammanställda av Stig Rutgersson och finns tillgängliga på Tjörns Släktforskares hemsida under Källor/beskattning där även underlagen för Rutgerssons sammanställning finns.

[11]. Tjörns Släktforskares hemsida, Källor/beskattning.

[12]. Uppgiften sägs komma från Johan Anders Nordströms anteckningar om Tubberöd.

[13]. Se not 7.

uppgiften om Skårs gårdsarkiv finns i de noteringar som Johan Anders Nordström påstås ha gjort beträffande Tubberöd.

1628 – 1629 finns återigen en Esbjörn nämnd som innehavare av Tubberöd. Detta måste då vara en annan generation eftersom Esbjörn Gundersen avlidit före 28 september 1621[14]. I nästkommande längd som är 1634 – 1635 är ingen gårdsinnehavare nämnd. Var det kanske Esbjörn som avlöstes av Tore Torkilsson. någon tid efter 1650? I så fall förestod han gården i ca 30 år. Det vet vi inte.

Tore Torkilsson i Tubberöd levde fortfarande den 7 juni 1684. Det beräknas att han kom till Tubberöd efter 1650. Om ägandet och vem som brukade gården före honom vet man bara det som redovisats i det föregående. Harald Rönnäng uppger i en skrift om Tubberöd och Kroksdal att Tubberöd ägdes av en släkt som pantsatt gården till en förmögen bonde i Kurlanda och att Tore Torkilsson och hans son Helge inlöste den panten den 13 mars 1663. Om det var Esbjörn som pantsatte gården vet vi inte. Rönnäng skriver vidare i samma skrift beträffande pantsättningen att ”Helge Toressons hustrus namn var Karin Ingesdotter, på fädernet av Utängsläkten. Hennes mor var Rangela Gunnardotter som i sin tur var dotter till Gunder Reersson i Krossekärr. Han var på sin tid huvudman för den släkt som pantsatte Tubberöd”. Med tanke på hans namn skulle han kunna vara son till den Reer som är nämnd i skattelängd från 1602 för Tubberöd som bosatte sig i Krossekärr och kanske den som pantsatte Tubberöd. Det skulle även kunna vara Esbjörn Gundersen, som är nämnd för Tubberöd och den som betalade skatten från 1611, som pantsatte Tubberöd eller den Esbjörn som kom efter honom och nämnd 1628 - 1629. Det finns inga belägg för dessa tankar men med tanke på vad Rönnäng skriver och att tiden och generationerna kan stämma så är det åtminstone möjligt att det förhåller sig så.

Den förmögne bonden i Kurlanda är nämnd som Svennung Rasmusson. Det verkar vara en välkänd person i släktforskningskretsar. Han finns i 7 av mina 8 antavlor och är troligen lika ofta förekommande i många andra Tjörnbors antavlor. Mina uppgifter om honom säger att han avled i Kurlanda efter 1625 och att han var född på 1500-talet. Hans barnbarn Kerstin Jörgensdotter, dotter till Jörgen Svenningsson, blev gift med Olof Hansson (Brems). Bl.a därför kan man förstå att hennes familj tillhörde de besuttna på Tjörn. Hennes farfar kan därför mycket väl vara den som hade Tubberöd i pant.

Var och när Tore Torkilsson var född och vilka som var hans föräldrar är inte känt. Han gifte sig med Marit Helgesdotter från Kroksdal som var dotter till Ambor i hennes första äktenskap med Helge i Kroksdal. Tore och Marit fick fyra barn, Anna, Helge, Per och Måns. Beträffande Tore Torkilssons rötter så menar en del forskare att han kan ha sitt ursprung i Utäng Stenkyrka.

Anna Toresdotter, troligen äldst av barnen, är kanske mest känd för sitt kortvariga äktenskap 1690 med Hans Wilhelmsson i Toftenäs innan denne avled i maj året därpå. Anna hade bakom sig ett äktenskap före detta, med Per Karlsson i Dyreby,c vilken avled 1690. I det äktenskapet föddes en flicka som blev döpt till Anna och senare gift med Hans Svensson i Krossekärr. Anna levde den 3 februari 1747 men Hans Svensson var död i februari 1746[15]. Efter Hans Wilhelmssons död gifte Anna

[14]. Uppgift ur Skårs gårdsarkiv.

[15]. Domboksutdrag 1746 – 1748 Orusts och Tjörns Häradsrätt vinterting 1747 nr 32 och 40 samt sommarting 1748 nr 47.

sig för tredje gången med Reer Gunnarsson i Krossekärr. Det äktenskapet blev, vad jag kan förstå, barnlöst innan Reer avled 1703. Anna levde fortfarande 1722.

Helge Toresson var troligen äldst av sönerna och myndig före 1672 då han i mantalslängden stod för gården i Tubberöd. Han sägs även ha drivit gården i Kroksdal någon tid men finns inte i mantalslängderna där. Han nämns återigen i Tubberöd 1683. Helge gifte sig omkring år 1700[16] med Karin Ingesdotter som var dotter till Inge Svensson i Utäng och Rangela Gunnarsdotter från Krossekärr. Karin föddes när föräldrarna var bosatta i Stora Sörby i Valla. Det finns uppgift i mantalslängden för Tubberöd den 23 februari 1721 om att mannen är död. Karin gifte om sig 1723 med Anders Jonsson som ännu står kvar i mantalslängden för Tubberöd den 13 januari 1742 men inte i nästa tillgängliga längd som är 1748. Helge och Karin fick tre barn, Tore, Maret, och Regina.

Per Toresson flyttade från Kroksdal 1701 när hans bror Måns Toresson flyttade in i stället. I mantalslängden den 8 december 1699 nämns att hustrun var sjuklig. Hennes namn var Tora Toresdotter. Av deras testamente från 1698 framgår att de inte hade några barn. Vart de flyttade efter Kroksdal är inte känt.

Måns Toresson var vid sin död bosatt i Kroksdal sedan ca 1701. I mantalsskrivningen den 22 febr 1710 redovisas att han är död. Han var gift med Guru Eriksdotter från Hällene Klövedal. De fick tillsammans en dotter Marit som avled den 27 augusti 1743 vid 39 år ålder[17]. Marit var gift med Olof Jerpsson i Hanekullen. Guru gifte om sig med Olof Hansson från Nordvik och avled före honom. Den 13 februari 1713 hölls skifte efter henne. Olof Hansson drev därefter gården i Krokdal vidare tills Tore Helgesson, av landshövdingeämbetet den 15 mars 1723, fick rätt till skatteköp av sin odelsjord i Kroksdal. Redan dagen därpå betalade han skatteköpsskillingen. Pengarna hade blivit tillgängliga efter Tores giftermål med den unga änkan Marit Nilsdotter. Hon var änka efter Per Wilhelmsson som blev ihjälslagen på Toftö år 1720[18]. Jorden i Kroksdal som nu köptes var gården där Tores farmor, Marit Helgesdotter, var barnfödd. Det kom dock att dröja till 8 november 1754 innan lagfart utfärdades.

Ungefär så som redovisats ovan såg det ut i några av gårdarna runt det som senare blev Skärhamn. Som framgår är de namngivna gårdarna betydligt äldre än namnet Skärhamn och finns i vissa fall namngivna så långt tillbaka som till 1400-talet eller kanske t.o.m. ännu längre. Tubberödsstrand[19] nämns första gången i mantalslängden 1718. Det är en Christen Jonsson som är nämnd som boende där med 2 personer i hushållet. Längden är upprättad den 22 februari 1718. Förutom Christen själv så bör det vara hans hustru Marit Ivarsdotter som är upptagen i längden[20]. Deras barn är födda senare

[16]. I mantalslängden den 2 december 1699 finns en hustru nämnd.

[17]. Valla dödbok

[18]. Almegius, Jöns Gullbrandsson i Vräland år 1982, sidan 109 tabell 7.4.

[19]. Namnet är i mtl återgivet som Tubberöds strand tills det den 20 december 1926 i 1727 års mtl ändrades till Skärhamn. I avkortningslängden 1722 skrevs namnet i ett ord som Tubberödsstrand.

[20]. Hustruns namn har angetts av Kenneth Bengtsson Tjörns släktforskare.

med början ca 1720[21]. Tubberödsstrand var den del av Tubberöds utmarker mot havet som numera har gatunamnet Postvägen i Skärhamn. Stranden sträckte sig ungefär från platsen där Dalgatan ansluter till Hamngatan idag och söderut till där Tvärgatan börjar. Det fanns då ingen väg där utan vattnet från havet gick in till stranden där Postvägen finns idag. Fortsätter man Postvägen över Perssons gård så är man inne på stranden som tillhörde Nötsäters gård. I 1718 års mantalslängd nämns Helge Toresson som brukare av hemmanet Tubberöd. Hans hustru Karin Ingesdotter nämns som ”gammal”. En dräng, Anders, är även nämnd. Tubberöd hade ytterligare en strand och det var Tubbeviken som på 1930-talet blev igenfylld när Skärhamns idrottsplats anlades.

Christen Jonsson är även med på en lista över 1719 års sjöenrolleringsmanskap från Tjörn tillsammans med husmannen Jon i Nötsäter och en Anders i Nötsäter som var son till Per[22]. De två sistnämnda kan ha bott vid Nötsäters strand som började efter Postvägen 24. Mantalslängderna ger här ingen vägledning då de för Nötsäter inte anger stranden som boställe. Christen är även efter 1718 nämnd i mantalslängderna som boende vid Tubberödsstrand[23]. Den sjöenrollerade husmannen Jon i Nötsäter avled men hans änka återfinns i ”Avkortningslängden Orust och Tjörn 1719 – 1736” år 1721 i Nötsäter och 1722 vid Tubberödsstrand som tiggande änka efter Jon[24]. Hur han avled har jag ingen uppgift om men 1719 var ett krigiskt år i Sverige. Det stora nordiska kriget hade pågått i 19 år. Karl XII hade blivit ihjälskjuten i Norge 1718 och ryssarna härjade och anlade bränder och plundrade på Sveriges ostkust. Kanske hade husmannen Jon i Nötsäter en kommendering som fått till följd att han blev dödad i kriget. Det finns inget belägg för detta men det kan vara så det gick till när hans hustru blev änka.

Skärhamn nämns första gången i skrift den 8 oktober 1724 i domboken[25] Orusts och Tjörns häradsrätt. Kristen Jonsson i Skärhamn var då inkallad som vittne i ett mål vid rätten. Målet gällde ett bråk mellan Olof Hansson i Kurlanda och Per Nilsson i Nordvik som hade skett på ett ”barnsöl”[26] i Kebene. Därefter nämns Skärhamn i mtl för 1727 den 20 december 1726. De som nämns där är en Jon (ändrat till änkeman Jöns 1730) samt Christen Jonsson, båda utfattiga. 1733 står båda som ”husman” men Skärhamn nämns inte.

Den 20 oktober 1725 nämns Christen Jonsson som en av fyra i en skriftlig ansökan till Orusts och Tjörns häradsrätt om att få tillstånd att fälla 16 stycken ekar för byggandet av en fiskeskuta. De övriga tre sökandena var Hans Svensson i Krossekärr, Anders Jonsson i Tubberöd och Jon Olsson vid

---

[21]. Uppgiften har lämnats av Kenneth Bengtsson Tjörns släktforskare.

[22]. Riksens ständers arkiv Rqk 1128 undertecknad 1/6 1721 och återgiven hos Tjörns Släktforskare under ”Maritimt”.

[23]. Mantalslängder 1720 – 1728 hos Tjörns Släktforskare under ”Skatter”.

[24]. Avkortningslängder bearbetade av Rolf Berlin, finns på Tjörns Släktforskare under ”Skatter” med länk till Berlins hemsida.

[25]. Orusts och Tjörns Häradsrätt Ala:6 (1722–1724) bild 381 sidan 743 (AID:v13505.b381 s743, NAD: SE/GLA/11080) 8/10 1724 §20. Uppgiften kommer från Kenneth Bengtsson på Tjörn.

[26]. Gammalt namn för dopkalas.

Tubberöds strand. De två förstnämnda var åbor på Krossekärr och Tubberöd skattehamman[27]. Jon Olsson och Christen Jonsson var strandsittare vid Tubberöds strand och har i 1726 års mantalslängd angetts som utfattiga och bosatta i samma hushåll[28]. Jon är här nämnd utan efternamn men på grund av att han är nämnd med efternamn 1724 vid ansökan hos rätten att tillsammans med Christen få fälla 16 ekar till en båt så kan man dra slutsatsen att det är Jon Olsson som avses. Kanske vågar man dra slutsatsen att Jon var far till Christen. Om fällningen av ekarna och byggandet av fiskeskutan blev av är okänt.

Det finns ingen karta som visar hur det såg ut vid Tubberödsstrand innan 1790-talet. Eftersom det finns dokumenterade bosättningar där från 1718 och möjligen ännu tidigare så kan man tänka sig att den byväg som via Idrottsvägen, Storgatan och Skolgatan kom från Tubberöd och ledde till Tubberöds kohage, där småskolan byggdes i övre delen av Blåsarliden 1882, även mycket tidigt ledde ner till stranden. Det mest troliga är dock att den äldsta vägen från Tubberöds gård till Tubberöds strand gick via Skolgatan och Dalgatan ner till stranden.

Man kan, på grund av namnet från 1724, dra slutsatsen att det fanns en hamn innanför skäret där trankokerierna senare anlades. På så sätt blev namnet ”Skärhamn” en naturlig fortsättning. På en lantmäterikarta från 1793 finns en stenbrygga nämnd i sundet mellan ”Skäret” och land, på gränsen till Nötsäters utmark. På kartan har den namnet ”Stenbrygge udde”. Den låg där Hamngatan 24 och 26 finns idag. Stranden som låg där Blåsarliden idag möter Postvägen kom senare att kallas för ”Viken”. Den blev succesivt igenfylld med början efter år 1900 och slutligen helt igenfylld i mitten på 1950-talet. En annan möjlighet att ta sig till Tubberödsstrand var via Kroksdalsliden som nere vid Perssons gård (gamla Posten) låg mindre än 100 meter söder om Tubberödsstrand. Från Tubberöd gick även en väg över ”Lyckebacken” som anslöt till Krokskalsvägen och Kroksdalsliden.

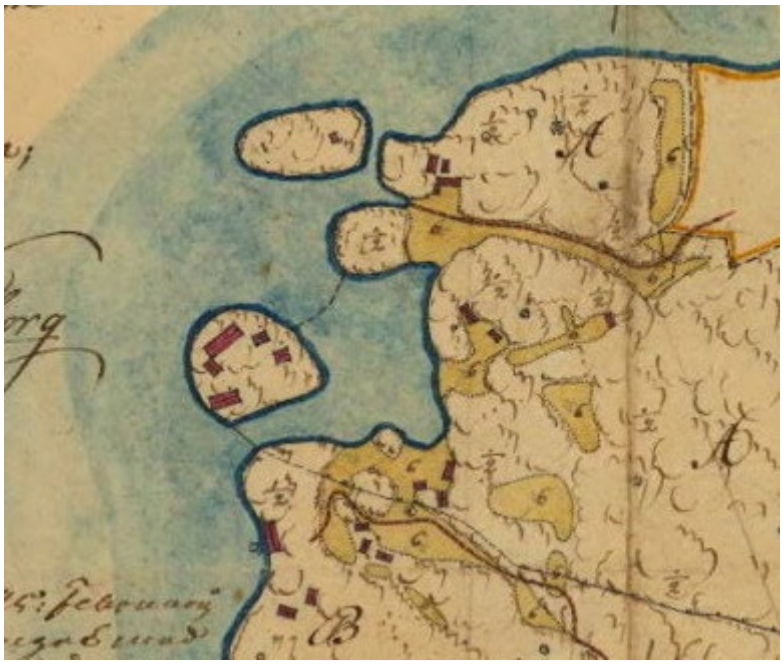

[27]. 1725 års mantalslängd hos Tjörns Släktforskare.

[28]. 1726 års mantalslängd hos Tjörns Släktforskare.

Bilden är en del av en karta från 1792 som visar delar av Tubberöds och Nötsäters utmarker. Gränsen mellan dessa två gårdar syns från nederkant av Skäret med det nybyggda trankokeriet och vidare till höger. Det finns troligen ingen äldre bild av området men strandlinjen hade 1792 samma utseende som den alltid haft. Det var viken, i bildens mitt, som var Tubberöds strand. Det var stranden när man kom ner från höjden via Dalgatan eller Blåsarliden. Någon väg vid Blåsarliden finns inte på de tidiga kartorna. Stranden kallades Tubberödsstrand och den 20 december 1726 är den i mantalslängden för 1727 nämnd som Skärhamn. Trankokeriet på Skäret började uppföras år 1778 av Ennes & Tarras i Göteborg och försäkrades år 1793 för 3487 riksdaler med byggnader och inventarier[29]. Stranden kallades senare även för Viken. Kartan är upprättad under trankokeritiden och man ser även på bilden avstängningarna som gjordes för att viken skulle användas för att tömma sillresterna i efter kokningen (grumsedam). Bilden är från Lantmäteriverkets Historiska Kartor[30].

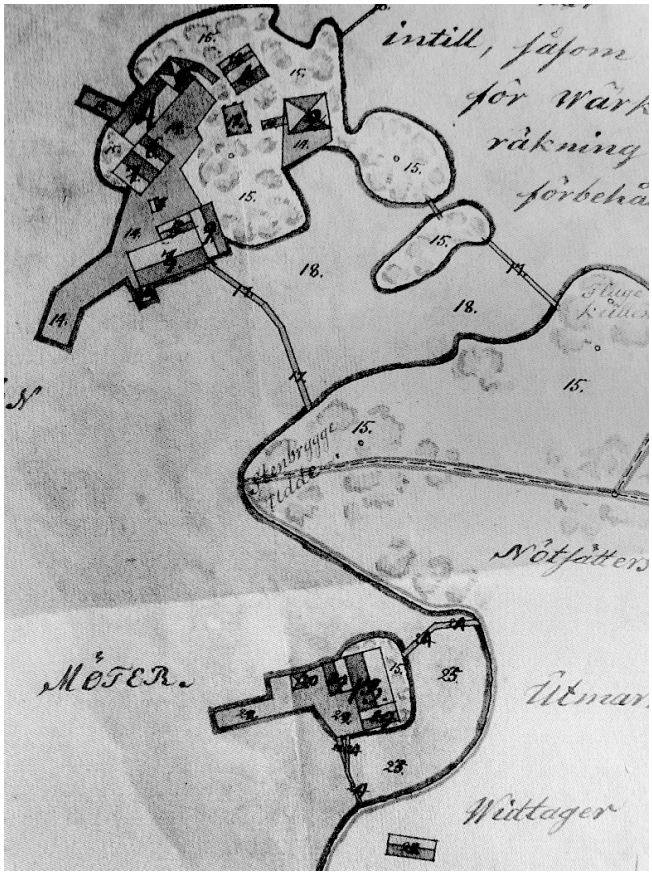

Bilden som är ett utsnitt av 1793 års lantmäterikarta är hämtad från Johan Petterssons bok ”Skärgårdsverken i Bohuslän”[31]. Den visar de 3 trankokerier som fanns på Skäret och däromkring tills sillen tog slut ungefär 1808. Det största med 8 kittlar var beläget på Skäret under Tubberöd. Ett annat med 4 kittlar fanns under Nötsäter på ett mindre skär där hamnkiosken långt senare inrättades, idag är adressen Hamngatan 32. Det tredje med 1 kittel fanns också på Nötsäters mark, ungefär där Ankarvägen börjar. Stenbrygge udde som syns på kartan

[29]. Riksarkivet, Brandförsäkringsverket Brandförsäkringar 01651 – 01700, bild nr 49 – 53.

[30]. Detaljerade kartor, Gbg och Bohus län, Stenkyrka, Tubberöd 1, Storskifte 1792.

[31]. Skärgårdsverken i Bohuslän av Johan Pettersson, sidan 68.

motsvaras idag av Hamngatan 24 och 26 och Flugekullen är idag Tvärgatan 6. De tre linjerna som leder till Skäret är inhägnader för grumsedammen för Skärets två kokerier med vardera 4 kittlar.

Gården i Tubberöd, ett helt mantal, drevs som en enhet av Tore Torkilsson till 1680-talet då hans söner tar över mer och mer. Han och hans hustru nämns sista gången i mantalslängden den 6 januari 1692. Det blir till slut sonen Helge som tar över och driver gården till sin död 1720 eller 1721. Hustrun, Karin Ingesdotter driver gården vidare och gifter sig med Anders Jonsson 1723. Anders står kvar i mantalslängden för Tubberöd och nämns sista gången den 13 januari 1742. Karin nämns då som sängliggande.

Vid mantalsskrivningen den 12 december 1732 nämns även en Nils Persson på gården i Tubberöd tillsammans med sin hustru[32]. Hustrun var Helge Toressons dotter Maret. Nils finns kvar 1748 med hustru och en dotter samt en dräng. Detta verkar vara den första uppdelningen av Tubberöd i mindre enheter. Anders Jonsson den ena halvan och Nils Persson den andra halvan.

Enligt mål nr 29 den 19 febr 1761 så var Nils Toresson ägare till ½ Tubberöd som var hans farsarv. I samma mål byter han sin 1/2 del i Tubberöd mot sin svåger Helge Nilssons ¼ Bäckevik. Nils Toressons far var Tore Helgesson i Kroksdal som ägde och brukade sin ½ del i Tubberöd som utbruk. Han var död när överenskommelsen om bytet träffades den 18 juni 1760. Nils och Helge som nu bytte jord var svågrar på så sätt att de var gifta med två systrar, Mätta Andersdotter och Sigrid Andersdotter från Bäckevik. De var döttrar till Anders Nilsson och Börta Olsdotter i Bäckevik. Tore Helgesson och Nils Toresson var också kusiner. Tores mamma (Marit Helgesdotter) och Nils pappa (Tore Helgesson) var syskon och barn till Helge Toresson i Kroksdal som var son till Tore Torkilsson i Tubberöd. I bytet ingick att Helge Nilsson skulle betala en mellanskillnad på 400 daler silvermynt till Nils Toresson. Pengarna använde Nils för att köpa in svärföräldrarnas ¼ Bäckevik så att han därefter ägde och brukade ½ mantal Bäckevik. Helge Nilsson står efter bytet ensam som brukare av Tubberöd i mantalslängderna till 1779. Ingen annan brukare är nämnd på det ½ mantal som inte tillhörde Nils.

I 1790 års storskifte i Tubberöd har ägandet av gården förändrats[33]. I protokollet står nu tre av Helge Nilssons barn som ägare med ¼ vardera. Det är Hans med beteckning A på kartan, Kristoffer med beteckningen B och Nils med beteckning C. Den sista fjärdedelen, med beteckning D, tillhörde Anders Hansson i Brog med 1/8 och Kristoffer Bengtssons i Lilldal två omyndiga barn med 1/16 vardera. Kristoffer Helgesson var omyndig med Anders Persson i Toftenäs som förmyndare. För Kristoffer Bengtssons två omyndiga barn var Nils Toresson i Bäckevik förmyndare. Anders Hansson var från Brog och gift med Maret Toresdotter från Dyreby Västergård som var dotter till Tore Persson i Dyreby och Regina Helgesdotter som var född i Tubberöd. Kristoffer Bengtssons två omyndiga barn var Elias och Inger i hans andra äktenskap med Elin Toresdotter från Dyreby Östergård. Hon var syster till Maret som nämnts ovan.

[32]. Död 22 okt 1751 enl nr 30 Höstting 1751 Orust och Tjörns Häradsrätt AIa:17.

[33]. Lantmäteriverkets Historiska kartor, Detaljerade kartor, Gbg och Bohus län, Stenkyrka, Tubberöd, Delning storskifte 1790.

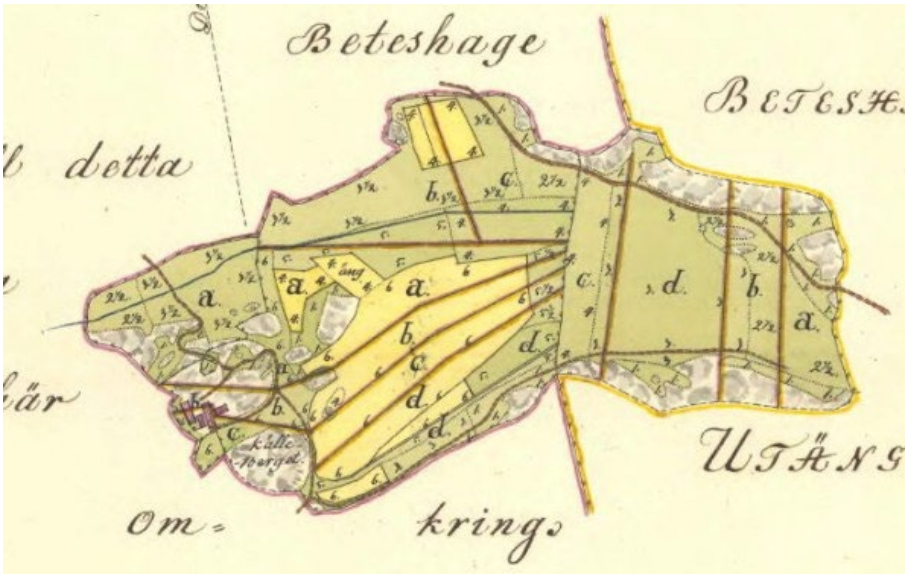

A är Hans Helgessons 1/4, B är Kristoffer Helgessons 1/4 och C är Nils Helgessons 1/4. D är Anders Hanssons i Brog 1/8 och Kristoffer Bengtssons i Lilldal två omyndiga barns 1/8 med 1/16 vardera.

Trankokeritiden i Skärhamn började 1778 med anläggandet av två trankokerier på Skäret med vardera fyra kittlar. Det var i drift tills sillperioden tog slut i början på 1800-talet. Då var det den stora tillgången på sill som blev tran. Tranoljan blev inte bara använd till belysning i stugorna utan användes även för gatubelysning i många stora städer ute i Europa. När sillen försvann från kusten blev de stora trankokerierna nedlagda med påföljden att många arbetstillfällen försvann från samhället och för de inresta säsongsarbetarna som kommit till Skärhamn. Man övergick i mindre omfattning därefter till att koka tran på fisklever men storhetstiden var förbi och fattigdomen bredde ut sig i samhället. Prästen och fornforskaren Axel Emanuel Holmberg har i sin bok, ”Bohusläns historia och beskrivning” från 1842–1845, uttalat sig om fattigdomen i Skärhamn på följande sätt:

”Skärhamn är ett ömkligt, af 16 hushåll bebodt fiskläge på Tjörns vestra strand. Här finnes ingen backebåt, och folket är till största delen tiggare".

Några årtionden senare började man köpa in mindre seglande fraktfartyg, s.k. jakter, med vilka man började bedriva fraktfart varvat med fiske. Samhället fanns i början som Skärhamn under Tubberöd och Skärhamn under Nötsäter men från den 18 februari 1888 blev Skärhamn municipalsamhälle. År 1900 hade municipalsamhället 598 invånare och 1925 var antalet invånare 976. Från 1952 ingick Skärhamn i den då bildade Tjörns landskommun, där Skärhamn blev centralort. Municipalsamhället kom att upplösas 31 december 1959.

Under andra halvan av 1800-talet började man i samhället bedriva verksamheter inom fisk och sill, med stor framgång för en del. I början av 1900-talet försågs jakterna med motorer. De efterföljdes inom fraktfarten av engelska kuttrar, galeaser och skonare i trä som succesivt ersattes av järnbåtar. Det blev stora framgångar för det mindre tonnaget och en hamnanläggning med kajer och pir, som stod färdig 1937, anlades på Nötsäters mark. Lastbilstrafikens expansion från mitten av 1950-talet ersatte till stor del kustsjöfarten och i och med detta blev det en tillbakagång för framför allt

träfartygen. Under första hälften av 1960-talet försvann det sista träfartyget. Det mindre tonnaget i järn drabbades på samma sätt men några fortsatte inom sjöfart med större tonnage i små och stora rederier med varierande resultat. De stora båtarna seglade året runt med resultatet att hamnen i Skärhamn inte längre behövdes av rederierna. Idag är hamnen helt och hållet en anläggning för fritidsbåtar.

I oktober 2024 har postorten Skärhamn växt så att antalet hushåll uppgår till 1845 med 4207 invånare[34]. Samhället ligger på pendelavstånd från andra större orter och även Göteborg vilket bidragit till den stora befolkningsökningen. Detta är en förändring som var svår att förutse för trehundra år sedan när de första Skärhamnarna slog sig ner på Tubberöds strand där Postvägen löper fram idag. Kanske inte heller Holmberg kunde ana att det skulle bli så när han skrev om Skärhamn i Bohusläns historia på 1840-talet.

[34]. Information från Kartanalys i Stockholm den 19 oktober 2024.